

“XORAZM VILOYATIDA INSON KAPITALIGA SARMOYA VA UNING IJTIMOYIY NATIJALARI”

Yusubboyeva Dinora Qudrat qizi

Abu Rayhon Beruniy nomidagi "Urganch Davlat Universiteti"

o'qituvchi –stajori

998951068881

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18594583>

Annotatsiya: Xorazm viloyatida inson kapitaliga sarmoya kiritish ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan biridir. Inson kapitali – bu aholi salohiyatini, bilim va malakasini rivojlantirish orqali hududning raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiluvchi resursdir. Ushbu tezisdagi Xorazm viloyatida inson kapitaliga sarmoya kiritishning asosiy yo'nalishlari, jumladan ta'lim, sog'liqni saqlash va mehnat bozorida investitsiyalar tahlil qilinadi. Shuningdek, sarmoya natijasida yuzaga keladigan ijtimoiy natijalar – aholining farovonligi, ish bilan ta'minlanish, ijtimoiy adolat va mahallalararo rivojlanish farqlari ham o'rganiladi. Tezisdagi inson kapitalining turlari (faol, passiv va manfiy kapital) va ularning hudud rivojiga ta'siri sotsiologik yondashuv asosida tahlil qilinadi. Xulosa sifatida, Xorazm viloyatida inson kapitaliga sarmoya kiritish strategik resurs sifatida ijtimoiy taraqqiyotga sezilarli hissa qo'shishi asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: inson kapitali, sarmoya, Xorazm viloyati, ijtimoiy natija, sotsiologik tahlil, mahalla, ta'lim, sog'liqni saqlash

Аннотация. Инвестиции в человеческий капитал в Хорезмской области являются одним из ключевых факторов социально-экономического развития. Человеческий капитал — это ресурс, который способствует повышению конкурентоспособности региона через развитие знаний, навыков и потенциала населения. В данном тезисе анализируются основные направления инвестиций в человеческий капитал в Хорезмской области, включая образование, здравоохранение и рынок труда. Также изучаются социальные результаты инвестиций, такие как благосостояние населения, занятость, социальная справедливость и различия в развитии районов. В работе рассматриваются виды человеческого капитала (активный, пассивный и негативный) и их влияние на развитие региона с социологической точки зрения. В заключение обосновывается, что инвестиции в человеческий капитал в Хорезмской области являются стратегическим ресурсом и вносят значительный вклад в социальное развитие.

Ключевые слова: человеческий капитал, инвестиции, Хорезмская область, социальные результаты, социологический анализ, махалла, образование, здравоохранение

Abstract. Investment in human capital in the Khorezm region is one of the key factors of socio-economic development. Human capital is a resource that enhances the region's competitiveness by developing the knowledge, skills, and potential of the population. This thesis analyzes the main directions of investment in human capital in the Khorezm region, including education, healthcare, and the labor market. It also examines the social outcomes of these investments, such as population well-being, employment, social justice, and regional development disparities. The types of human capital (active, passive, and negative) and their impact on regional development are analyzed from a sociological perspective. In conclusion, it

is argued that investment in human capital in the Khorezm region is a strategic resource that makes a significant contribution to social development.

Keywords: human capital, investment, Khorezm region, social outcomes, sociological analysis, mahalla, education, healthcare

Kirish. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi doirasida inson omiliga berilayotgan e'tibor bevosita inson kapitalini shakllantirish va rivojlantirish bilan bog'liq. Davlat tomonidan qabul qilinayotgan har bir islohot va dastur markazida inson – ularning bilim darajasi, sog'ligi, malakasi, ijtimoiy faolligi turibdi. Inson kapitalining kuchli bo'lishi mamlakat iqtisodiy-ijtimoiy salohiyatining oshishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu nuqtai nazardan, inson kapitalining mohiyatini chuqur o'rganish, uning jamiyatdagi o'rni va ahamiyatini tahlil qilish bugungi kundagi dolzarb ilmiy vazifalardan biridir. Inson kapitali konsepsiyasi ilk bor iqtisodchilar tomonidan ishlab chiqilgan bo'lsa-da, keyinchalik bu tushuncha ko'plab ijtimoiy fanlarda markaziy mavzulardan biriga aylandi. Inson kapitali tushunchasi ilk bor iqtisodchilar tomonidan ishlab chiqilgan bo'lsa-da, keyinchalik bu tushuncha sotsiologiya, ijtimoiy psixologiya va madaniyatshunoslik sohalarida markaziy mavzulardan biriga aylangan. Shults va G. Bekker inson kapitalini inson salohiyatining iqtisodiy ifodasi sifatida, P. Burdyo va J. Koulman esa ijtimoiy munosabatlar, madaniy meros va jamoaviy faollik bilan bog'lab talqin qilganlar. Bugungi kunga kelib, inson kapitali hududlararo barqarorlik, milliy raqobatbardoshlik va ijtimoiy inklyuzivlikning eng muhim omillaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda.

Sotsiologik yondashuvda inson kapitali uch asosiy turga ajratiladi: faol, passiv va manfiy kapital. Faol kapitalga yuqori malakali, innovatsion fikrlashga ega va mehnat bozorida raqobatbardosh qatlam kiradi. Passiv kapital – bu malaka va bilimdan chetda qolgan, ijtimoiy faolligi past qatlamdir. Manfiy kapital esa jamiyat uchun xavfli, destruktiv xatti-harakatlarga moyil bo'lgan qatlamlarni ifodalaydi, masalan jinoyatchilik yoki ekstremizmga moyillik. Shu bilan birga, zamonaviy davrda inson kapitalining yangi shakllari – raqamli kapital (texnologik savodxonlik), ijtimoiy-emotsional kapital (empatiya va muloqot ko'nikmalari) hamda madaniy kapital (tarixiy, axloqiy va ma'naviy qadriyatlar) keng tatbiq etilmoqda.

2022–2026 yillarga mo'ljallangan Taraqqiyot strategiyasi inson kapitalini kuchaytirish masalasini ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida belgilagan. Xorazm viloyatida bu strategiya quyidagi asosiy yo'nalishlarda amalga oshirilmoqda: umrbod ta'lim konsepsiyasi asosida xalq ta'limi, kasbiy ta'lim va oliy ta'limni integratsiya qilish; sog'liqni saqlash tizimini digitallashtirish va profilaktika asosida rivojlantirish; raqamli infratuzilmani hududlarga yetkazish va axborot texnologiyalari madaniyatini shakllantirish; mahalla institutini ijtimoiy xizmatlar markazi sifatida takomillashtirish; shuningdek, ayollar, yoshlar va nogironligi bo'lgan shaxslar uchun maxsus dasturlarni kengaytirish. Hududlararo tafovutlar Xorazm viloyatida inson kapitalining rivojlanishida dolzarb muammo bo'lib, markaziy hududlardagi aholiga nisbatan chekka va tog'li hududlarda yashovchi fuqarolar ta'lim, sog'liqni saqlash va ish bilan ta'minlanish imkoniyatlarida kamroq imkoniyatlarga ega. Shu bois, davlat siyosatida inklyuzivlik va hududiy tenglikni ta'minlash ustuvor vazifa sifatida belgilangan. "Mahallabay ishlash", mobil sog'liqni saqlash xizmatlari va masofaviy ta'lim platformalari hududlararo tafovutlarni kamaytirishga xizmat qilmoqda.

Xorazm viloyatida inson kapitalini rivojlantirish jarayonida xalqaro tajribalar ham muhim manba bo'lib xizmat qiladi. Masalan, Skandinaviya mamlakatlarida (Shvetsiya, Norvegiya, Daniya) ta'lim sifati va sog'liqni saqlash tizimi yuqori darajada raqamlashtirilgan va ijtimoiy inklyuzivlik tamoyillariga asoslangan. Janubiy Koreya inson kapitalini rivojlantirishda texnik ta'lim va fan-texnika sohasidagi innovatsiyalarni markaziy yo'nalish sifatida qo'llaydi. Singapur esa "odamga investitsiya" strategiyasi orqali har bir fuqaroning salohiyatini to'liq yuzaga chiqarishga e'tibor beradi. Ushbu tajribalar Xorazm viloyatida ham amaliyotga tatbiq etilmoqda.

Inson kapitalining holatini baholash uchun xalqaro miqyosda Inson taraqqiyoti indeksi (HDI), Global raqobatbardoshlik indeksi, ta'lim sifati reytingi va sog'liq indikatorlari kabi ko'rsatkichlar ishlatiladi. O'zbekistonda esa Davlat statistika qo'mitasi, Oliy ta'lim vazirligi va Bandlik agentligi tomonidan indikatorlar asosida baholash mexanizmlari ishlab chiqilmoqda. Sotsiologik metodlar – so'rovnomalar, kuzatuvlar, fokus-guruhlar va kontent-tahlil vositalari – inson kapitalining sifatli o'sishini chuqur tahlil qilish imkonini beradi, ayniqsa yoshlar, ayollar va keksalar orasidagi farqlarni aniqlashda.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Беккер Г. Человеческий капитал. Теоретический и эмпирический анализ. — М.: ГУ VShE, 2003. — 456 с.
2. Coleman J. Social Capital in the Creation of Human Capital. // American Journal of Sociology. — 1988. — Vol. 94. — P. S95-S120.
3. Schultz T.W. Investment in Human Capital. // American Economic Review. — 1961. — Vol. 51. — P. 1-17.
4. Бурдые П. Формы капитала. // Экономическая социология. — 2002. — Т. 3. — № 5. — С. 60-74.
5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги ПФ-60-сон «Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида»ги фармони. www.lex.uz
6. Jahon banki. Human Capital Index (Inson kapitali indeksi). — 2023. www.worldbank.org
7. O'zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi. Rasmiy statistik ma'lumotlar. www.mehnat.uz
8. OECD. Education at a Glance 2022. OECD Indicators. — Paris: OECD Publishing, 2022.
9. UNDP. Human Development Index (Inson taraqqiyoti indeksi) Reports. www.undp.org
10. Mahalla va oilani qo'llab-quvvatlash vazirligi faoliyati va ijtimoiy xizmatlar statistikasi. www.mahallavaiila.uz